

Jarno Timmermans

BOMBER!

**BIJNAMEN IN HET
ITALIAANSE VOETBAL**

UITGEVERIJ
ROELANTS

Inhoudsopgave

Inleiding	5
Verantwoording	7
Bijnamen in het Italiaanse voetbal	11
<i>bijlage A</i>	
Bijnamen van Italiaanse derby's	163
<i>bijlage B</i>	
Bijnamen van clubs en supporters	171
<i>bijlage C</i>	
Namenregister van spelers, trainers en varia	177

Inleiding

Elke bijnaam vertelt een verhaal. Een bijnaam vertelt hoe we de ander zien. Letterlijk, want een bijnaam verwijst vaak naar iemands uiterlijk, maar ook figuurlijk. De aanleiding kan een eigenaardige karaktertrek zijn, een opvallende gewoonte of een bijzondere kwaliteit. Een bijnaam kan een uiting zijn van onze liefde of waardering voor iemand. Of juist een uiting van de afkeer die we voor de persoon in kwestie voelen. En zo zijn er koosnamen, spotnamen, geuzennamen. Soms ontstaat een bijnaam simpelweg als een praktische afkorting of aanpassing van een voor- of achternaam. En er zijn bijnamen die spontaan ontstaan na een opvallende gebeurtenis. Al deze redenen om iemand een bijnaam te geven, zien we ook terug in het voetbal.

Voetbal is voor miljoenen mensen over de hele wereld de belangrijkste bijzaak in het leven. Uitgegroeid van sport en spel tot een miljardenbusiness met een wereldwijde uitstraling. Maar in de kern is en blijft het een spel. Een spel dat door liefhebbers wordt gespeeld. Bij clubs, op veldjes, op pleintjes. En een spel waarover we niet raken uitgepraat. In de kroeg, de huiskamer, de podcast, op socials en in de tv-studio.

Het speelse element van voetbal komt ook tot uiting in bijnamen. Van het trapveldje uit je jeugd tot de finale van het WK: bijnamen zijn alomtegenwoordig. Alle hierboven genoemde aanleidingen om iemand een bijnaam te geven, zien we bijvoorbeeld terug in het Nederlandse profvoetbal. Denk maar aan: De Kromme, IJzeren Rinus, De Man van Glas, The Non-Flying Dutchman, De Zwarte Panter, De Witte Socrates, de Tovenaar van Tatabanya, of Jhonny van de Burger King.

Ook het Italiaanse profvoetbal grossiert in bijnamen. Want Italianen zijn creatieve mensen vol passie, en dat geldt ook voor de manier waarop ze taal gebruiken om over voetbal te praten, schrijven en zingen. In dit boek ontdek je hoe Italianen hun liefde voor spelers en clubs verwoorden in bijnamen. Niet alleen leiden al die klinkers in de Italiaanse taal tot geweldige namen met mooie klanken, maar de Italiaanse beleving en vindingrijkheid leveren ook prachtige combi's op van inhoud en vorm. Denk maar aan een voorbeeld uit een andere sport, het skiën. *Tomba la Bomba* is niet alleen een bijnaam die fantastisch klinkt, hij geeft in één woord ("de Bom") de agressieve stijl en onverschrokkenheid weer waarmee skiër Alberto Tomba zich van een berg af stortte. En nog zo'n klankrijk woord met sterke inhoud: de term *Bomber* wordt in het Italiaanse voetbal gebruikt voor een pure afmaker, een goalgetter, en komt in varianten ook terug in bijnamen. Kortom, Italianen zijn bijzonder creatief zijn in het vinden van bijnamen die een unieke combinatie zijn van klank én betekenis.

Maar dit boek is veel meer dan een verzameling namen. Je leest niet alleen over de herkomst van honderden bijzondere bijnamen van spelers, trainers en andere prominente figuren uit de geschiedenis van het Italiaanse voetbal. Dit boek biedt ook drama, doelpunten, levendige anekdotes, lichtvoetige voorvallen en biografietjes op postzegelformaat. En enkele uitgebreide beschrijvingen van kleurrijke persoonlijkheden. Want het Italiaanse voetbal is een onuitputtelijke bron van mooie verhalen. En achter elke bijnaam zit een verhaal. Daarom: het Italiaanse voetbal verteld in bijnamen.

Verantwoording

De kern van dit boek is een alfabetische opsomming van bijnamen van spelers, trainers en andere prominenten uit het Italiaanse voetbal. Elke bijnaam is voorzien van een korte toelichting op de spelersloopbaan, vaak met een treffende anekdote. Bijnamen staan vet gedrukt bij elk lemma en aan het einde van het lemma bij een eventuele verwijzing naar een andere bijnaam. In de teksten zelfs zijn de bijnamen net als het overige Italiaans cursief weergegeven. Nederlandse vertalingen van het Italiaans staan tussen aanhalingstekens.

Wie wil, zou de bijnamen in dit boek thematisch kunnen indelen. Van voor de hand liggende adel en royalty bijvoorbeeld (baron, koning, keizer) tot het dierenrijk (bizon, condor, panter, valk, zeehond). En van een keur aan beroepsgroepen (apotheker, brandweerman, burgemeester, filosoof, tovenaars) en stripfiguren (Pluto, Popeye, Spiderman) tot vervoersmiddelen (brommer, Concorde, sneltrein). Goalgetters krijgen vaak een *-gol* achter hun (ingekorte) achternaam, en sommige spelers zijn zo'n instituut dat ze een merknaam op zich vormen, vaak een klankspel met de ingekorte achternaam (*Il Mancio*). Ook de (populaire) cultuur inspireert vaak tot pakkende bijnamen: films, strips, popmuziek. Maar ook buiten deze categorieën zijn er vele unieke en op zichzelf staande bijnamen gegeven aan voetballers en trainers. Daarom worden de bijnamen niet in categorieën maar in alfabetische volgorde weergegeven.

Sommige namen verdienen extra toelichting en krijgen daarom alle ruimte. Dit zijn niet per se de bekendste spelers en trainers, maar kleurrijke personen over wie veel te vertellen valt of mensen die het Italiaanse voetbal hebben getekend. Er komen dus zowel wereldspitsen als waterdragers aan bod. Je leest over personages en anekdotes uit de absolute top, maar ook over lokale helden en antihelden.

Iemand die genoemd moet worden, is de journalist Gianni Brera, een grootheid in de Italiaanse voetbalwereld en (sport)journalistiek. De hoogopgeleide Brera (1919-1992) schreef voor de kranten *La Gazzetta dello Sport*, *Il Guerin Sportivo*, *Il Giorno*, *Il Giornale* en *La Repubblica*, en geldt als de invloedrijkste Italiaanse sportjournalist van de twintigste eeuw. Hij publiceerde ook fictie en zijn artikelen werden in verschillende andere talen vertaald. Met zijn bloemrijke, inventieve taalgebruik had hij een grote invloed op de voetbalwereld en op de Italiaanse taal. Hij verzon beroemde bijnamen voor spelers (zie *Abatino*, *Bonimba*, *Rombo di Tuono*, *Sciagurato*, *Stradivalli*) en clubs (*Beneamata*, 'de geliefde' voor het destijds aristocratische Inter, en *Il Vecchio Balordo*, 'de oude dwaas' – voor de oudste club van Italië, Genoa) en zelfs nieuwe woorden (de *libero*; de *contropiede* ofwel "counter"). Ook dit boek bevat veel bijnamen die door Brera zijn gemunt, maar omwille van de leesbaarheid wordt de naamgever daarbij niet steeds vermeld.

Veel bijnamen in het Italiaanse voetbal waren en zijn in het Spaans en Portugees: al vanaf de begindagen van het profvoetbal in Italië zijn Zuid-Amerikaanse spelers er actief. Zij namen hun bijnaam vaak vanuit hun thuisland mee naar Europa. Die Spaanse en Portugese bijnamen zijn in dit boek onveranderd overgenomen. Overigens hebben veel Zuid-Amerikanen Italiaanse wortels: het zijn (klein)kinderen van Italiaanse emigranten. Dergelijke spelers met Italiaans bloed die terugkeren naar Italië (en vaak een Italiaans paspoort krijgen) worden *oriundi* genoemd.

Dit boek sluit af met drie bijlagen. Bijlage A is een alfabetisch overzicht van Italiaanse derby's. Voornamelijk van clubs uit de bovenste regionen van het betaalde voetbal in Italië, maar met hier en daar ook een amateurclub. Bijlage B is een alfabetisch overzicht van bijnamen van clubs, teams en supporters. Beide opsommingen zijn veelomvattend, maar niet uitputtend. Alle grote derby's en clubs zijn echter vertegenwoordigd. Bijlage C is een namenregister. De namen in dit register verwijzen elk uitsluitend naar een eigen lemma, niet naar eventuele vermeldingen in de tekst bij andere lemma's.

Iets over de officiële namen van clubs en de bijbehorende afkortingen. In dit boek worden de volledige clubnamen uitsluitend weergegeven in Bijlage A (dus: *Associazione Calcio Milan*). Elders in dit boek gebruiken we voor het gemak de verkorte naam (in dit geval dus: *AC Milan*, of nog korter: *Milan*).

In veel Italiaanse clubnamen wordt FC gehanteerd, het Engelse Football Club. Dat geeft aan hoe groot de invloed vanuit Engeland was in de tijd dat veel van de oude (soms stokoude) clubs in Italië werden opgericht, rond 1900. Maar ook Italiaanse afkortingen komen veel voor: AC, AS, SS, SSC, US. Waar staan die voor? A staat voor *Associazione* (vereniging). C staat voor *Calcio* (voetbal), S staat voor *Sport* of *Sportiva* (sport, resp. sport-) en U staat voor *Unione* (vereniging). En daarmee wordt in clubnamen naar hartenlust gecombineerd.

Wie een beetje thuis is in Italië of het Italiaans zal veel van de bijnamen in de bijlage met derby's herkennen. Deze zijn in de meeste gevallen vernoemd naar geografie of topografie. Bijvoorbeeld dezelfde streek (*Derby della Sicilia*), dezelfde stad (*Derby della Capitale*), de ligging aan een rivier (*Derby del Tronto*) of omdat de clubs bij vulkanen in de buurt liggen (*Derby dei vulcani*). Soms is een derby vernoemd naar een specifiek kenmerk of een product waar stad of regio beroemd om is. Bijvoorbeeld de *Derby del Riso* (de Rijstderby tussen Novara en Vercelli, gelegen in de Povlakte waar de rijstvelden van Italië liggen) of de *Derby del Violino* (de Violenderby tussen Brescia en het nabijgelegen Cremona, dankzij Stradivarius sinds de zestiende eeuw wereldwijd befaamd als stad van vioolbouwers). En historie is in Italië natuurlijk alomtegenwoordig. Zie bijvoorbeeld de *Derby dell'Arena*, de stadsderby van Verona die verwijst naar het beroemde Romeinse amfitheater in de stad. Maar de club Hellas Verona heeft als bijnaam ook wel *Gli Scaligeri*, naar de familie *Della Scala* die in de middeleeuwen over de stad regeerde. En omdat *scala* "trap" betekent, is in het familiewapen een trap opgenomen en heet de Veronese derby ook wel *Derby della Scala*, de Trappenderby.

Wat betreft de bijnamen in bijlage B: vaak verwijzen die naar de clubkleuren. Zo zijn *i rossoneri*, de "roodzwarten" van AC Milan, *i biancolcelesti* de "wit-hemelsblauwen" van Lazio en is *La Viola*, "de Paarse", de kleur en bijnaam van Fiorentina.

Het voert te ver om in dit boek ook voor deze twee bijlagen de betekenis van elke bijnaam uit te leggen. Want ook over de bijnamen van clubs, supporters en derby's valt ontzettend veel interessants te vertellen. Die verdienen een eigen boek!

Bijnamen in het Italiaanse voetbal

Abatino Gianni Rivera. De sterspeler en regisseur van de *Azzurri* en het AC Milan van de jaren zestig en zeventig. Kreeg de bijnaam "kleine abt" of "abtje" aan het begin van zijn carrière. *Abatino* is het verkleinwoordje van *abate* ("abt"). Wordt in Italië gebruikt voor een seminarist of een misdienaar, maar vooral voor een jonge, elegante of wat mondaine priester. Door sportcommentatoren gebruikt voor een voetballer die technisch begaafd is maar fysiek nog niet klaar voor het grote werk. Rivera was inderdaad een elegant, technisch begaafd talent, maar aanvankelijk nog niet sterk en doeltreffend genoeg. Groeide al snel uit tot een grootheid, de bijnaam bleef hangen. Al werd hij ook *Ragazzo d'Oro* genoemd, "Gouden Jongen". Ook wel "Het Heertje": *Il Signorino*. Zie: **Ragazzo d'Oro**.

Accachino Heriberto Herrera. Speler en trainer uit Paraguay die in Italië bij Juventus in de jaren zestig succes boekte met een specifieke speelstijl. Zijn bijnaam is een woord- en klankspel met de letter H (*acca*), hier aangevuld met het verkleinwoord *-ino*. Letterlijke betekenis: "h'tje" of "kleine h". Zie voor een uitgebreide beschrijving: **HH2**.

Accaccone Helenio Herrera. Legendarische Argentijnse oefenmeester. De bijnaam is een woord- en klankspel met zijn initialen (H is in het Italiaans: *acca*), en het vergrootwoord *-one*. Letterlijke betekenis: "Grote H". Zie voor een uitgebreide beschrijving: **HH1**.

Aeroplanino Vincenzo Montella. Na het scoren, rende de kleine, allround aanvaller het veld over met de armen gespreid als een vliegtuigje. En het vliegtuigje

vloog vaak. Vooral bij AS Roma, waar hij van 1999 tot 2009 speelde en een *Scudetto* won: 83 goals in 194 officiële wedstrijden. Speelde ook voor Empoli, Genoa en twee periodes voor Sampdoria. De Italiaanse voetballegende Paolo Rossi zei over hem in 2000: "Hij is de aanvaller die me het meest aan mezelf doet denken". Als trainer wisselend succesvol bij onder andere AS Roma, AC Milan, Sampdoria en Fiorentina en als bondscoach van Turkije. Zie: **Pablito**.

Airone Giorgio Puia. Centrale verdediger die in de jaren vijftig en zestig voor Triestina en L.R. Venezia speelde. Werd vervolgens bij het grote Torino een top-per. Speelde van 1963 tot 1972 in Turijn en kreeg er vanwege zijn lange, magere gestalte de bijnaam "De Reiger".

Angeli della Faccia Sporca Omar Sivori, Antonio Valentin Angelillo en Humberto Maschio. Italo-Argentijns aanvallerstrio dat furore maakte in de jaren vijftig en zestig. De bijnaam verwijst naar *Angels with Dirty Faces*, de Amerikaanse gangsterklassieker uit 1938, met hoofdrollen voor James Cagney, Pat O'Brien en Humphrey Bogart. De drie maakten in dezelfde periode de overstap naar Italië en ze speelden alle drie voor zowel hun geboorteland als voor Italië, mogelijk gemaakt door hun Italiaanse familiebanden. Vertegenwoordigden meerdere Italiaanse clubs. Sivori's naam is vooral verbonden aan Juventus en Napoli, die van Angelillo met name aan Inter en Roma, en Humberto Maschio kwam in Italië uit voor Bologna, Atalanta, Fiorentina en Inter. Zie: **Cabezón**.

Alieno Alen Bokšić. De Kroaat van Lazio stond bekend om zijn kracht, explosiviteit en verfijnde techniek. Speelde in de jaren negentig drie seizoenen voor Lazio, één seizoen voor Juve (won daar de landstitel), en opnieuw drie seizoenen bij de *laziali*. Had een fors aandeel in de gouden jaren in Rome in de tweede helft van de jaren negentig, waarin Lazio één keer de *Scudetto*, twee keer de *Coppa Italia* en twee Europese bekertjes won. Creëerde veel, scoorde weinig. Maar als deze "alien" (de bijnaam speelt ook met zijn voornaam) scoorde, waren dat goals van buitenaardse schoonheid. Zoek op YouTube zijn goal tegen Sampdoria in 1997 op en zie waarom zelfs doelman Fabrizio Ferron van de *doriani* applaudisseerde.

Anima Candida Damiano Tommasi. Hardwerkende middenvelder van AS Roma en de *Azzurri*. Was een echte allround prof die op veel posities uit de voeten kon: van verdedigende middenvelder tot box-to-box speler met scorend vermogen.

Maar was ook een 'zuivere ziel', een speler die opviel door zijn correctheid en betrokkenheid binnen en buiten de lijnen. Geen schandalen of rare fratsen, maar vrijwilligerswerk en omzien naar sociaal zwakkeren. Groeide op onder de rook van Verona, waar hij zijn eerste drie seizoenen als profvoetballer actief was. Verkaste in 1996 naar de hoofdstad waar hij tot 2006 zou blijven en de landstitel van 2001 won. Daarna nog actief in Engeland en China. Een veelzeggend anekdote: liep in de zomer van 2004 een ernstige knieblessure op waardoor hij ruim een jaar buitenspel zou staan. Accepteerde een tussentijdse contractverlenging van één jaar, maar stond er op dat dat voor het loon van een jeugdspeler was. Kreeg een staande ovatie bij zijn terugkeer op het veld in oktober 2005. Tommasi stopte als prof in 2009 om met zijn twee broers te gaan spelen bij een amateurclub. Was later actief als voorzitter van de Italiaanse spelersvakbond AIC. Zijn volgende carrièrestap in het teken van maatschappelijke betrokkenheid: werd in 2022 gekozen tot burgemeester van Verona.

Animal Edmundo. Zijn bijnaam was de Braziliaan al vooruitgesneld toen hij bij Fiorentina neerstreek. *O Animal* was een fysiek sterke maar ook een bijzonder technisch dribbelaar, een aanvaller met een even creatieve geest als turbulent karakter. Heeft zich in het collectieve Italiaanse voetbalgeheugen genesteld door een spectaculaire actie buiten de lijnen. Want Fiorentina voerde in januari '99 onder *Il Trap* de ranglijst aan in de Serie A. Vooral dankzij de voorhoede Batistuta-Edmundo-Oliveira. Toen *Batigol* door een blessure wegviel, moesten de andere buitenlandse sterren opstaan. Edmundo vertrok echter voor twee weken naar Rio om carnaval te vieren. De rest is voetbalgeschiedenis: Fiorentina zakte ver terug en voor "Het Beest" was dat het begin van het einde van zijn Italiaanse avontuur. Zie: **Batigol**. Zie: **Falco**. Zie: **Trap**.

Animale Pasquale Bruno. Sterke maar controversiële stopper die in de jaren tachtig en negentig de Italiaanse velden onveilig maakte. Misschien wel de hardste speler uit de Italiaanse voetbalgeschiedenis. Door de meeste Italiaanse voetbalfans gehaat en hevig bekritiseerd door tal van aanvallers met wie hij letterlijk en figuurlijk in aanraking kwam, van Van Basten en Maradona tot Casiraghi en Vialli. Verzamelde een record aan schorsingen: vijftig wedstrijddagen stond hij aan de kant.

De uit Lecce afkomstige Bruno speelde van 1979 tot 1983 ruim 100 duels voor de club in zijn geboortestad. Daarna begon een carrière die hem via Como, Juventus, Torino, Fiorentina weer terug naar Lecce bracht. Speelde ten slotte nog enkele seizoenen bij het Schotse Heart of Midlothian. Bij Juve kreeg hij de bijnaam 'O Animale, "Het Beest". Verdiende die naam door zijn agressieve speelstijl. Alsof er een knop omging, zo extreem transformeerde de verdediger als hij het veld betrad. Want was in interviews na afloop juist vaak beheerst, zij het zeer uitgesproken. Tal van incidenten markeren zijn carrière. Specifiek met Roberto Baggio ontstond er een blijvende rivaliteit. Toen Juve Baggio kocht in 1990, vertrok Bruno dan ook en verkaste naar – hoe toepasselijk – rivaal Torino. Daar was hij aanvankelijk niet geliefd bij de fans, maar groeide toch uit tot een publiekslieveling vanwege zijn onvoorwaardelijke inzet, winnaarsmentaliteit en leiderschap. Een berucht incident deed zich voor tijdens een *Derby della Mole*: toen hij in november 1991 een tweede gele kaart kreeg, het veld weigerde te verlaten en de scheidsrechter bedreigde. Bekijk de beelden van een woedende en emotionele Bruno die ook aan de zijlijn nog door drie stafleden in bedwang moet worden gehouden. Kostte hem acht wedstrijden schorsing.

Arsenio Lupin Massimo Ambrosini. Vanwege zijn capaciteiten als balveroveraar werd hij vernoemd naar de in Italië populaire Japanse tekenfilmfiguur Arsenio Lupin die uitblonk in spectaculaire diefstallen. De sterke, energieke Ambrosini was een centrale middenvelder met veel loopvermogen, een balafpakker-de-luxe (vandaar de bijnaam) die sterk was in de omschakeling. Vooral bekend van zijn tijd bij AC Milan. Speelde 344 officiële duels voor de *rossoneri* tussen 1995 en 2013. Speelde ook kort voor Cesena, Vicenza en als laatste Fiorentina.

Attila Mark Hateley. De Engelse spits speelde in de jaren tachtig voor AC Milan maar had een voor Italianen lastig uit te spreken achternaam. Dat werd eerst verbasterd tot *Atteli* en groeide passend uit tot Attila, de beruchte Hunnenleider. In die jaren draaide in de Italiaanse bioscopen ook een bekende komische film *Attila, flagello di Dio* ("Attila, gesel Gods") met in de hoofdrol Diego Abatantuono, over Attila de Hun. Zoals het een Britse centrumspits betaamt, was de lange Hateley kopsterk en fysiek moeilijk af te stoppen. Tegen zijn 1.91m waren zelfs de tactisch sterke Italiaanse verdedigers niet opgewassen. Hij maakte in 1984 een iconisch goal in een Milanese derby, toen hij 30 centimeter uittorende boven Inter-verdediger en wereldkampioen Fulvio Collovati en snoeihard binnenkopte.

ATTILA